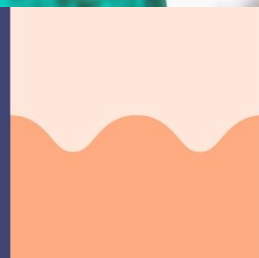

Erityisen tuen osaaminen ja tunnettavuus yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa Pirkanmaalla

SYKSY 2021

Raportti Työelämän rajapinta koulutuksen kehittämisen ytimessä -

Tyrsky-hankkeen ammatillisten erityisoppilaitosten teettämästä kyselystä Pirkanmaan yleisten ammatillisten oppilaitosten opetus- ja ohjaustyötä tekeville

www.tyoelamanrajapinta.fi

Raportin kohderyhmä: Oppilaitosten johto sekä opetus- ja ohjaustyötä tekevät

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	3
2	KYSELYYN OSALLISTUNEET HENKILÖT	5
3	ERITYISEN TUEN PERUSTEIDEN OSAAMINEN JA TUNTEMINEN	8
	3.1. Erityisen tuen tarve	9
	3.2. Tietämys ammatillisista erityisoppilaitoksista	10
4	KOKEMUKSET (ERITYIS-)OHJAUKSEN OSAAMISESTA	11
	4.1. Ohjausosaaminen	11
	4.2. Työllistymisen tukimuodot	12
	4.3. Tuen tarpeen puheeksi ottaminen	13
	4.4. Ohjausosaamisen kehittäminen	13
5	TUEN TARPEEN TUNNISTAMINEN MUISSA PROSESSEISSA SEKÄ NEUVONNAN JA OPASTUKSEN SAAMINEN OMAN ORGANISAATION RAKENTEISSA	15
	5.1. Opiskelijavalinta ja alalle soveltuvuus	15
	5.2. Tukea ja neuvoja	16
	5.3. Yksilöllisyys ja yksilöllisten tarpeiden huomiointi	16
	5.4. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työllistyminen	17
	5.5. Verkostot	18
6	YHTEISTYÖ AMMATILLISTEN ERITYISOPPILAITOSTEN JA YLEISTEN AMMATILLISTEN OPPILAITOSTEN KESKEN	19
	6.1. Yhteistyö	19
	6.2. Koulutus- ja oppisopimuskäytännöt	19
7	POHDINTAA JA ESITYKSIÄ JATKOTOIMENPITEIKSI	21
8	LÄHTEET	24

1 JOHDANTO

Tämä raportti on koonti kyselystä, joka toteutettiin maaliskuussa 2021 Pirkanmaan alueen yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa. Se oli suunnattu oppilaitoksissa työskenteleville opetus- ja ohjaushenkilökunnille, joihin lukeutui myös muita erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita kohtaavia tahoja. Nämä tahot olivat esimerkiksi esimiesasemassa toimivia tai koulukuraattoreja/-psykologeja. Kyselyyn osallistuvat oppilaitokset olivat Ahlman, Sasky koulutuskuntayhtymä, Tampereen aikuiskoulutuskeskus TAKK, Tredu, Valkeakosken ammattiopisto sekä Varalan urheiluopisto.

Kyselyn laatijoina toimivat Pirkanmaalla toimivat ammatilliset erityisoppilaitokset Aitoon koulutuskeskus, Ammattiopisto Luovi ja Kiipulan ammattiopisto, sekä yleisistä ammatillisista oppilaitoksista Sasky koulutuskuntayhtymä. Kaikki edellä mainitut oppilaitokset, mukaan lukien yleiset ammatilliset oppilaitokset, ovat yhdessä toteuttamassa Pirkanmaan alueella toimivaa Työelämän rajapinta koulutuksen kehittämisen ytimessä – TYRSKY -ESR-hanketta.

Ammatillisten erityisoppilaitosten eräänä tehtävänä hankkeessa on lisätä erityisen tuen sekä - ohjauksen osaamista alueen yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa. Kyselyn tekemiseen päädyttiin, koska toivottiin saatavan kohdennettua, täsmällistä tietoa siitä, mihin kipukohtiin erityisen tuen osaamista eniten oppilaitoksissa tarvittaisiin.

TYRSKY-hanke on kolmevuotinen kehittämishanke, jonka keskeisimpänä tehtävänä on lisätä ammatillisten oppilaitosten ja työelämän välistä yhteistyötä. Hankkeen tavoitteet ovat lyhyesti:

- Lisätä työelämän tietoisuutta ammatillisen koulutuksen ja yhteistyön mahdollisuuksista
- Yhdenmukaistaa opiskelijoiden polkuja kohti työelämää
- Löytää uusia tapoja tukea jatkuvaa oppimista
- Edistää työmarkkinavalmiuksia
- Kehittää uudenlaisia tapoja kartuttaa ammatillista osaamista työelämäyhteistyössä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden näkökulmasta.

Kyselyyn saatiin vastauksia 153, joka on noin 10,5% kaikista kyselyyn osallistuneiden organisaatioiden opetus- ja ohjaushenkilöstöjen määrästä (Varala 17, Sasky 405, VAAO 91, Tredu 738, Ahlman 43, TAKK 152 = 1446 henkilöä). Kyselyä jaettiin oppilaitosten sisäisissä tiedotuskanavissa. Kysely oli auki viisi viikkoa ja viisi päivää. Ennen kyselyn umpeutumista kukin TYRSKY-hankkeen toimija välitti omassa organisaatiossaan eteenpäin muistutusviestin. Teetetty kysely sellaisenaan tullaan lähettämään vielä

toisen kerran samoihin koulutusorganisaatioihin keväällä 2023. Tämä siksi, että saadaan kartoitettua ammatillisten erityisoppilaitosten osaamisen jakamisen onnistumista TYRSKY-hankkeen aikana yleisiin ammatillisiin oppilaitoksiin. Raportin koonneet kiittävät opetus- ja ohjaushenkilöstöä kyselyyn osallistumisesta ja erityiskiitos arvokkaista avoimista vastauksista. Nämä antavat paljon eväitä erityisen tuen osaamisen vahvistamisen suunnitelmaan ja toteutukseen yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa.

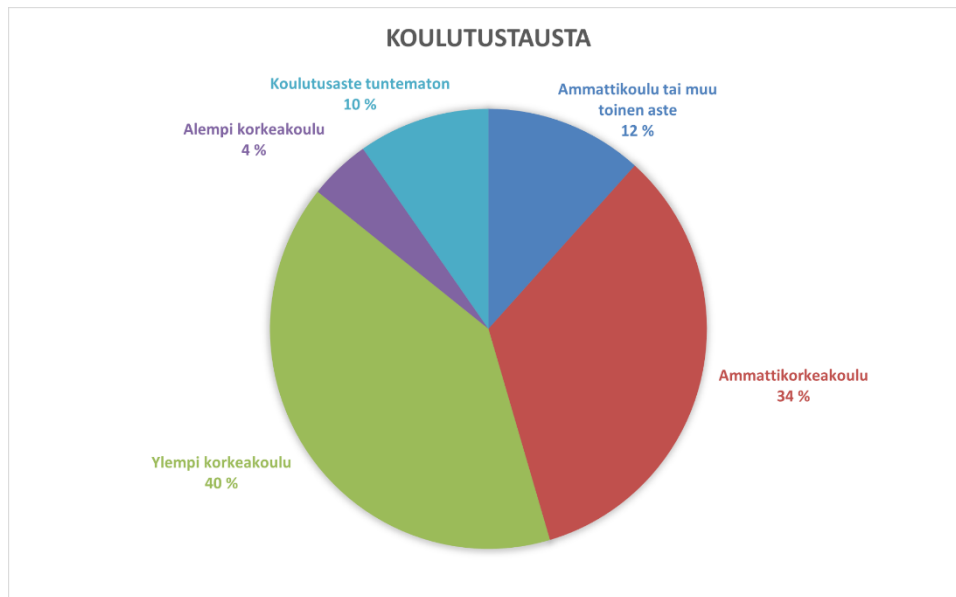
2 KYSELYYN OSALLISTUNEET HENKILÖT

Kyselyn kohteena kyselyssä olivat opetus- ja ohjaustyössä toimivat henkilöt. Jo kyselyä suunniteltaessa TYRSKY-hankkeen verkostossa kävi ilmi, että eri oppilaitoksissa työskennellään samoissa tehtävissä hyvinkin erilaisilla nimikkeillä.

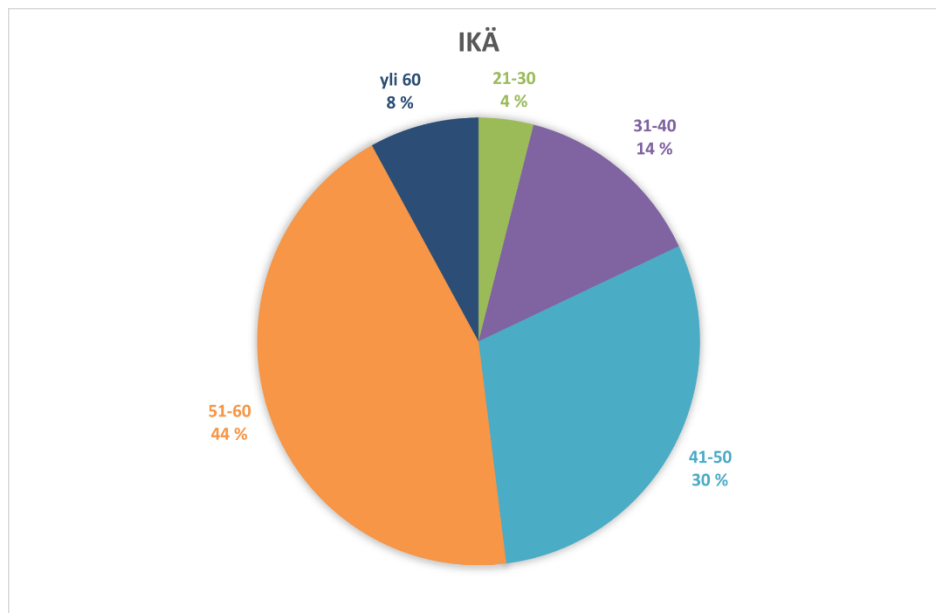
Kyselyyn osallistuneet vastaajat toimivat työssään seuraavilla nimikkeillä:

Kyselyyn vastanneiden koulutustaustat olivat pääsääntöisesti korkeakouluista, 120 vastaajaa. Korkeakoulutukseksi laskettiin vähintään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet vastaajat. Muuna koulutustaustana mainittiin erityisesti pedagoginen pätevyys sekä ammatillinen erityisopettajakoulutus. Vastaajissa oli myös perustutkinnon, erikoisammattitutkinnon, ammattitutkinnon sekä teknikkokoulutuksen käyneitä.

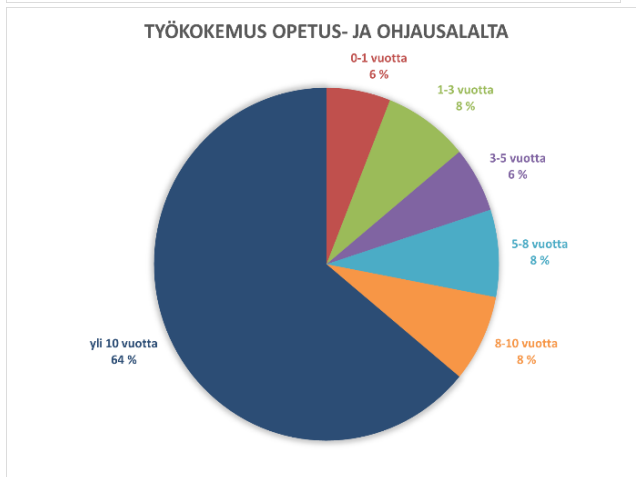
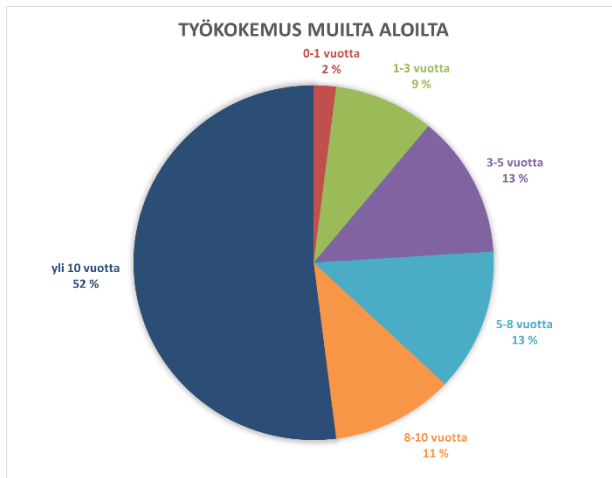

Vastaajien ikäjakaumasta huomataan, että vastaajista valtaosa, 52%, on yli 50-vuotiaita. Vastaavasti nuoria, alle 30-vuotiaita vastaajia, oli hyvin vähän, 4%. Loput vastaajista oli 31-50 -vuotiaita. Usealla vastaajalla oli taustallaan useampi kuin vain yksi koulutus, joka on ymmärrettävää: koulutuksen alalla jatkuva oppiminen ja ammattitaidon kasvattaminen on vaade. Kypsään aikuisikään ehtineillä on myös ollut verrattain enemmän aikaa kasvattaa osaamistaan ja koulutustaustaansa.

Vastaajista 64%:lla oli yli 10 vuotta työkokemusta opetus- ja ohjausalalta. Enintään viisi vuotta työkokemusta oli 20%:lla, ja 5-10 vuotta 16%:lla. Työkokemusta muilta kuin opetus- ja ohjausalalta vastaajista 52%:lla oli yli 10 vuotta. Enintään viisi vuotta muun alan työkokemusta oli 24%:lla, ja 5-10

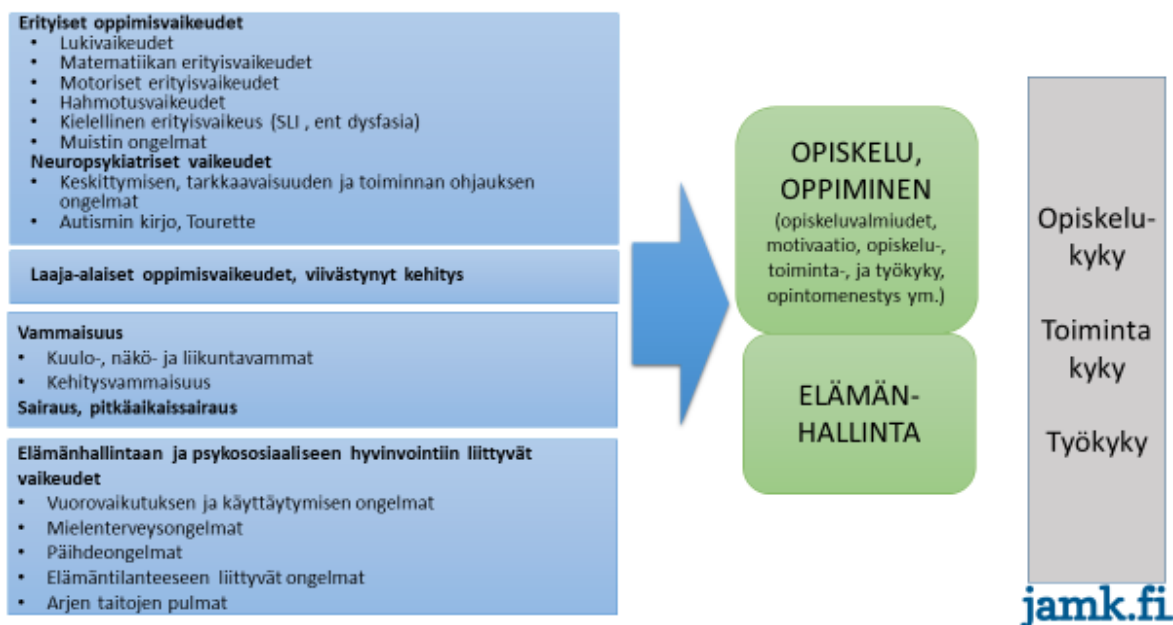
vuotta 24%:lla. Työyhteisössään esihenkilöasemassa työskenteleviä oli 12% vastaajista. **Kaikista vastaajista 80% vastasi kohtaavansa työssään erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita.**

3 ERITYISEN TUEN PERUSTEIDEN OSAAMINEN JA TUNTEMINEN

Vuonna 2018 erityisopetuksen piirissä ammatillisella toisella asteella aloitti opiskelunsa 8364 henkilöä. Tämä on 6,8% kaikista ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista henkilöistä. Kaikkiaan erityisen tuen piirissä vuonna 2018 opiskeli 25 896 opiskelijaa. Samana vuonna Pirkanmaalla erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä opiskeli kaikkiaan 2307 opiskelijaa. Tämä on 8% kaikista pirkanmaalaisista aloittaneista opiskelijoista. Erityisopetusryhmissä opiskelevia opiskelijoita oli 534 vuonna 2018. Loput 1773 opiskelijaa opiskeli joko ryhmiin integroituina (1749 opiskelijaa) tai muissa koulutuksissa, kuten valmentavassa koulutuksessa (24). (Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen 2021.) Pirkanmaalaisissa yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa on siis numeerisesti nähtävissä selkeä tarve erityispedagogiikan ja -ohjauksen osaamiselle.

ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAT OPPIJAT AMMATILISESSA KOULUTUKSESSA

Erityisen tuen tarpeet ammatillisessa koulutuksessa. Lähde:

<https://oppimateriaalit.jamk.fi/erkkaperusteetii/1-erityiset-tuen-tarpeet-ja-opiskelijan-ohjaus/>.

3.1. Erityisen tuen tarve

Ammatilliseen koulutukseen tulevalle henkilöllä voi jo tullessaan olla tieto erityisen tuen tarpeestaan, mutta koulutuksen aloittaessaan koulutuksen järjestäjä tekee tarpeen mukaan erityisen tuen päätöksen. Ennen päätöksentekoa sekä opiskelijaa, että tämän huoltajaa kuullaan. Mikäli tuen tarve ei vielä ole tiedossa, ammatillisen koulutuksen aikana erilaisia tuen tarpeita tunnistavia testauksia on opiskelijalle tehtävissä, kuten luki-testi. Erityisen tuen tarve tulee kirjata opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan (HOKS). Käytännössä konkreettiset tukimuodot suunnitellaan yhdessä opiskelijan kanssa. Alaikäisen opiskelijan ollessa kyseessä myös huoltaja osallistetaan käytännön tukimuotojen suunnitteluun. (ePerusteet 2021.)

Tätä kyselyä varten huomioitiin laajemmassa tarkastelussa olleet tuen tarpeen perusteet, mutta kyselyssä laajennettiin tuen tarpeen kirjoa. Peruste tälle oli ammatillisissa erityisoppilaitoksissa työskentelevien henkilöiden kokemukset siitä, millaisia erilaisia, mahdollisesti diagnosoimattomia tuen tarpeita koettiin arjessa kohdattavan.

Kyselyyn vastanneista 80% kertoi työssään kohtaavansa opiskelijoita, joilla on joku erityisen tuen tarve. Kysyttäessä erilaisten tuen tarpeiden osaamisesta ja tunnistamisesta parhaiten tunnettiin seuraavat:

1. Neuropsykiatriset erityispiirteet (esim. ADHD/ADD) 58%
2. Mielen terveyden haasteet ja sairaudet 53%
3. Neurologiset sairaudet esim. epilepsia 44%
4. Autismikirjo 39%
5. Syömishäiriöt 37%

Heikoimmin kyselyyn vastanneet kokivat osaavansa seuraavat tuen tarpeet:

1. Vieraskielisten erityisen tuen tarpeet 18%
2. Trauma 19%
3. Aistivammat 23%
4. Aivovammat 23%
5. Kuntoutus 24%

3.2. Tietämys ammatillisista erityisoppilaitoksista

Tietämys ammatillisista erityisoppilaitoksista jakautui niin, että 48% kertoi tuntevansa niiden toiminnan, 52% eivät tunteneet. 80% kyselyyn vastanneista kertoi tietävänsä, miten toimia, mikäli opiskelijalla havaitaan erityisen tuen tarve.

Omassa oppilaitoksessa ilmoitettiin **erityistä tukea tuntevien työskentelevän** eniten seuraavilla nimikkeillä: opinto-ohjaaja (83%), kuraattori tai psykologi (64%) tai ammatillinen erityisopettaja (61%). Vastaaajien mukaan heidän oppilaitoksessaan työskenteli erityisen tuen osaajia vähiten seuraavilla nimikkeillä: vararehtori/apulaisrehtori (3%), uravalmentaja tai valmentaja (4%), henkilökohtainen avustaja (4%) sekä työvalmentaja/työhönvalmentaja (5%).

Vastauksista ei käy ilmi, eivätkö vastaajat tiedä oppilaitoksessaan työskentelevän viimeksi mainituilla nimikkeillä henkilöitä, vai eivätkö vastaajat koe näitä henkilöitä erityisen tuen osaajiksi. Joidenkin nimikkeiden osalta vastaus on väärä, sillä oppilaitosympäristössä useimmiten työskentelee mm. henkilökohtaisia avustajia. Verkoston sisäisessä keskustelussa tosin todettiin, että vaikka oppilaitoksessa työskentelee henkilökohtaisia avustajia, he eivät välttämättä ole oppilaitoksen palkkalistoilla. Heidän palkkansa maksaja voi olla esim. opiskelijan kotikunta tai opiskelija itse.

Kyselyssä kävi selvästi ilmi, että opinto-ohjaaja koetaan erityisen tuen asiantuntijaksi. Näin ei välttämättä kuitenkaan ole, sillä opinto-ohjaajan koulutuksen läpäiseminen ei varsinaisesti edellytä erityispedagogista, -kasvatuksellista tai -ohjauksellista osaamista. Kyselyssä pyydettiin lisäksi muita ajatuksia erityisestä tuesta, ja ammatilliseen opettajankoulutukseen tuli esitys:

“Opettajan pedagogisiin perusopintoihin tulisi integroida vieläkin paremmin erityinen oppiminen, sillä tuen ja ohjauksen tarve lisääntyy koko ajan.”

4 KOKEMUKSET (ERITYIS-)OHJAUKSEN OSAAMISESTA

4.1. Ohjausosaaminen

Ohjausosaamisen tarpeen lisääntyminen nousi esiin vuonna 2018 voimaan astuneen uudistuneen ammatillisen koulutuksen myötä. Reformin toimivuutta tarkastelleen tutkimuksen mukaan opetus- ja ohjaushenkilöstöltä saatu palaute oli seuraavanlainen: “Opetuksen ja ohjauksen osalta tulokset ovat jossain määrin ristiriitaisia. Koulutuksen järjestäjien saaman palautteen mukaan opiskelijoiden samaa opetus ja ohjaus koetaan pääosin riittäväksi. Toisaalta opetus- ja ohjaushenkilöstön aineistoista saadut **arviot resurssien riittävydestä opintojen henkilökohtaistamiseen ja opiskelijoiden ohjaukseen myös työelämässä ovat kriittisempiä.**” (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.) Samanlainen suuntaus näkyy myös TYRSKY-hankkeen teettämässä kyselyssä.

Kysymykseen ”Minusta tuntuu, että minulla on erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ohjaamiseen riittävästi aikaa, tietotaitoa, osaamista, jaksamista **tai** en ole varma” vastaukset jakautuivat seuraavalla tavalla.

34%

	n	Prosentti
Aikaa	26	19.0%
Tietotaitoa	27	19.7%
Osaamista	34	24.8%
Jaksamista	46	33.6%
En ole varma	64	46.7%

47%

Mielenkiinnon herättää erityisesti vastauksen ”en ole varma” suuruus. Lähes puolet vastaajista koki, että heillä ei ole edellä mainittuja piirteitä erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ohjaamiseen. Aikaresurssin puute näkyy vastauksissa, sillä vain 19% kokee, että heillä on riittävästi aikaa. Tämä tarkoittaa, että neljä viidestä kokee, että aikaa ei ole riittävästi. Lähes yhtä vähän kuin aikaa on

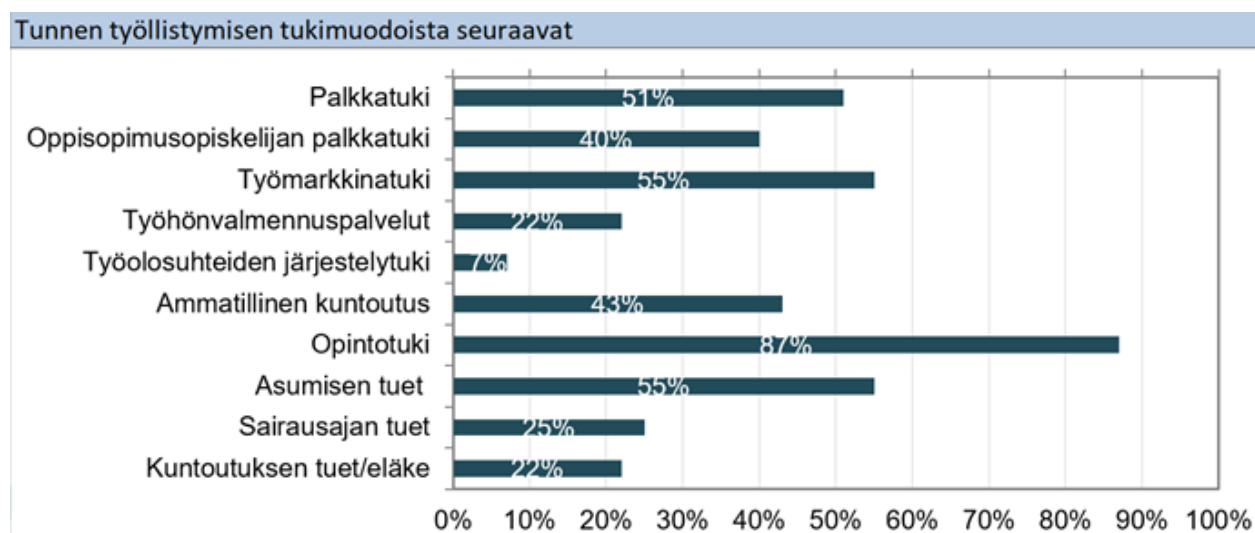
tietotaitoa erityisten ohjaamiseen. Kuitenkin uskoa omaankin osaamiseen löytyy, ja ongelma on vain resursseissa:

“Työntekijöiltä löytyy melko paljon osaamista opiskelijan tukemiseen, mutta ajan puute aiheuttaa haasteita. Lisäksi opiskelijoiden sitoutumattomuus tarjottuun tukeen.”

Ohjauksen ollessa hyvin henkilökohtaista ja vuorovaikutteista on huomioitava se, että ohjaus ja tukitoimet onnistuvat vain, jos opiskelija niitä suostuu ottamaan vastaan.

4.2. Työllistymisen tukimuodot

Työllistymisen eri tukimuodot vastaajat tunsivat vaihtelevasti.

Looginen vastaus yleisessä oppilaitoksessa työskentelevälle opetus- ja ohjaushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä on, että hän tuntee opintotuen. Vastaajista **105 henkilöä (87%) kertoi tuntevansa opintotuen. Heikoiten tunnettiin työolosuhteiden järjestelytuki**, sillä vain 8 vastaajaa kertoi tuntevansa tämän tukimuodon. **Huonosti tunnettiin myös työhönvalmennuspalvelut, kuntoutuksen tuet ja eläke sekä sairausajan tuet.** Nämä heikoimmin tunnetut tukimuodot ovat juuri sellaisia, joita varsinkin vaativaa erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat voivat tarvita työllistymisensä tai muun opiskelun jälkeisen jatkosuunnitelman toteutumiseksi.

4.3. Tuen tarpeen puheeksi ottaminen

Tuen tarpeen puheeksi ottaminen oli vastaajille tuttua, sillä 67% vastasi tämän osaavansa. Kuitenkaan 25% ei kertonut hallitsevansa puheeksi ottamista. Tyytyväisiä voitaneen olla siihen, että valtaosa vastaajista tunsivat kykenevänsä ottamaan asian puheeksi, mutta on huomioitava, että neljäsosa vastaajista ei näin kokenut. Pohdintaa tulee herättää siitä, millaiseksi erityinen tuki koetaan yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa: onko kyseessä järjestely- ja tukikysymys, jolla edistetään opiskelijan oppimis- ja työelämävalmiuksia, vai mahdollisesti heikkoutta ilmi tuovan stigman osoitus opiskelijan huonommuudesta.

4.4. Ohjausosaamisen kehittäminen

Kysymys asioista, joista vastaajat toivoisivat lisää osaamista, oli avokysymys. Vastauksia tähän kysymykseen tuli 57. Useassa vastauksessa sanottiin, että lisäosaamista tarvittaisiin “kaikkeen”. Kuitenkin pääosa vastauksista oli tarkennetumpia.

Tarve osaamisen lisäämiseen tuen tarpeen havainnoinnissa ja opetuksessa huomioidnissa nousi esiin useassa vastauksessa. Todettiin, että opetusryhmät ovat suuria, ja näissä ryhmissä tukea tarvitsevan huomioiminen voi jäädä sivurooliin. Todettiin myös, että vaikka tuen tarve osattaisiinkin huomioida, resurssia yksilön tukemiseen ei vain ole. Koettiin turhautumista siinä, että itse ei osata ohjata tai löytää sopivia pedagogisia ratkaisuja oppimiseen, eikä ratkaisuja löydy muualtakaan omasta oppilaitoksesta. Tienviittoja siihen, miten moniammatillisesti voitaisiin opiskelijaa tukea, kaivattiin myös:

“Peruspaketti kaikesta ja keihin erityisesti ottaa yhteyttä talon sisällä (missäkin tilanteessa) jos tällainen tilanne tulee eteen.”

Jonkin verran spesifit tuen tarpeet, kuten päihteet, mielenterveyden haasteet, neuropsykiatriset erityispiirteet sekä motoriset haasteet nousivat esiin asioissa, joista toivottiin lisää tietoa. Sanan ollessa vapaa vastaajat myös kertoivat siitä, kuinka paljon ja kuinka monipuolista erityisen tuen osaamista työssä tarvittaisiin.

“Mielestäni jokaisen toisen asteen opettajan pitäisi nykyisiin suorittaa erityisopettajan tutkinto; erilaisuus ja ohjaamisen tarve ovat lisääntyneet siinä määrin.”

Työllistymisen tukimuodot ja palveluohjaus nousivat avoimissa kysymyksissä vahvasti esiin. Paljon oli epätietoisuutta työllistymisen tukimuodoista ylipäättään, mutta myös siitä, mitä tukimuodot pitävät sisällään. Pohdittiin myös sitä, millaisia palveluja oppilaitosten ulkopuolelta olisi saatavissa, ja voisiko niitä hyödyntää jo opintojen aikana. Esimerkiksi työhönvalmennuspalveluista toivottiin lisää tietoa. Kuten edellisessä kysymyksessä oli jo todettu, kautta linjan opetus- ja ohjaushenkilökunta tuntee varsin huonosti näiden palvelujen mahdollisuudet.

Työelämäsiirtymissä ohjaamisen osaaminen -kysymykseen oli mahdollisuus vastata kyllä (osaa ohjata) 33%, ei (ei osaa ohjata) 23% tai en ole varma 44%. Toisin sanoen **työelämäsiirtymissä ei osattu tai ei oltu varmoja, osataanko ohjata, 67%:lla vastaajista**. Keskustelua tulee herättää jokaisessa koulutusorganisaatiossa siitä, miten toteutetaan yhtä tärkeimmistä ammatillisen koulutuksen perustehtävistä; ohjaus työelämään ammattiin valmistumisen jälkeen. Uudistunut ammatillinen koulutus vaatii ohjausta nimenomaan työelämäsiirtymiin, ja tässä tehtävässä opetus- ja ohjaushenkilökunnat ovat mitä keskeisimmässä roolissa.

5 TUEN TARPEEN TUNNISTAMINEN MUISSA PROSESSEISSA SEKÄ NEUVONNAN JA OPASTUKSEN SAAMINEN OMAN ORGANISAATION RAKENTEISSA

5.1. Opiskelijavalinta ja alalle soveltuvuus

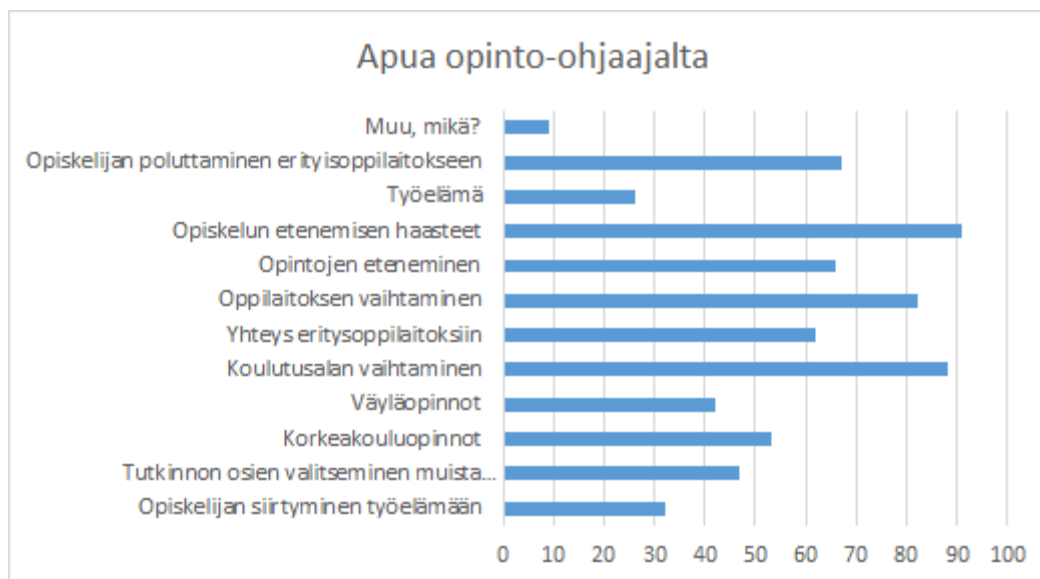
Opetus- ja ohjaushenkilökunnilta kysyttiin heidän kokemuksiaan opiskelijavalinnassa tapahtuvasta opiskelijan erityisen tuen tarpeen mahdollisesta huomioimisesta. **38% vastaajista koki, että erityisen tuen tarpeita ei voida huomioida, 32% vastasi, ettei tiedä, huomioidaanko sitä.**

Nivelvaiheeseen, siirryttäessä perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen, nähtiin oppilaitoksissa kehittämistarpeita ja toiveita tiiviimmästä yhteistyöstä. Vastaajat näkivät haasteita erityisen tuen tarpeiden ja alalle soveltuvuuden huomioimisen riittävällä tavalla opiskelijavalinnassa. Vain alle 10 % vastaajista oli sitä mieltä, että opiskelijan erityisen tuen tarpeet pystytään huomioimaan riittävästi. Ainoastaan 20 % arvioi, että opiskelijavalinnassa pystytään riittävästi huomioimaan opiskelijan soveltuvuus kullekin alalle.

Avoimeen kysymykseen siitä, mitä muita ajatuksia alalle soveltuvuudesta ja erityisen tuen arvioinnista ennen ammatilliseen koulutukseen siirtymistä vastaajilla on, saatiin 47 vastausta. Vastaajat kuvailivat, että riittämätön tiedonsiirto perusopetuksesta toiselle asteelle, saattaen vaihto -järjestelmän toimimattomuus sekä alkukartoituksissa esiintyvät puutteet ovat merkittävimpiä syitä sille, miksi ammatilliseen koulutukseen siirtymisissä on haasteita. Parannusehdotuksiksi esitettiin esimerkiksi alakohtaisten kartoitusten systemaattisuutta, yhteistyön tiivistämistä verkoston kanssa ja rohkeampaa ohjausta ammatillisiin erityisoppilaitoksiin. Myös positiivisia kokemuksia tuotiin esiin. **“Tässä on mielestäni tapahtunut kehitystä. Tuen tarpeet tiedetään ja havaitaan entistä aikaisemmin ja yhteistyö erityisopettajien kanssa sujuu hyvin.”**

5.2. Tukea ja neuvoja

Erityiseen tukeen liittyvän osaamisen osalta kartoitettiin opetus- ja ohjaushenkilöstön tuen ja neuvonnan tarpeita.

Opinto-ohjaajalta pyydetään tukea eniten opiskelun etenemisen haasteissa sekä koulutusalan tai oppilaitoksen vaihtamiseen liittyvissä kysymyksissä.

Kyselyyn vastanneet kertoivat tarpeen mukaan saavansa tukea myös kollegalta (47%), esihenkilöltä (28%) tai erityisopettajilta tai muilta tahoilta (24%). Vain yksi henkilö vastaajista totesi selviävänsä yksin, eikä tarvitse apua keneltäkään.

5.3. Yksilöllisyys ja yksilöllisten tarpeiden huomiointi

Kysymykseen **Mielestäni ohjauksessa pystytään huomioimaan yksilöllisyys ja yksilölliset tarpeet**

riittävän hyvin 40% vastaajista totesi, että yksilöllisiä tarpeita ei pystytä toteuttamaan, ja 33% ei ollut varma. Siis vain 27% vastaajista oli sitä mieltä, että yksilöllisyys pystytään omassa työssä huomioimaan. Jotta yksilölliset tarpeet voitaisiin huomioida, vastaajat esittivät seuraavaa.

Ennen kaikkea vastaajat (89) toivoivat, että sekä henkilöstöresursseja että aikaa erityisen tuen opiskelijoille olisi enemmän. Lisäksi monissa toiveissa esitettiin, että ryhmäkokoja pienennettäisiin.

Vastaajien mielestä kaiken kaikkiaan olisi kiinnitettävä huomiota suunnitelmallisuuteen, konkreettisten tukitoimien viemistä käytäntöön sekä yhteistyöhön eri yksiköiden välillä.

Useamman vastauksissa nousi esiin henkilöstön riittävään osaamiseen panostaminen. Vastaajat kokivat, että oppilaitoksissa tarvittaisiin enemmän tietoa, koulutusta ja käytännön työkaluja, jotta opiskelijoiden ohjauksessa pystyttäisiin kohtaamaan ja huomioimaan opiskelijoiden yksilöllisyys ja yksilölliset tarpeet oikea-aikaisesti ja riittävästi.

“Joustavuutta resursseihin, henkilökunnan osaamisen kehittämistä erityistä tukea tarvitsevien ohjaamisesta, perusopetuksesta runsaasti tukea tarvitsevien ohjaamista erityisammattioppilaitoksiin ja pienryhmiin, joissa tukea voidaan antaa tarpeeksi.”

5.4. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työllistyminen

Kysyttäessä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työllistymisestä, 53% vastasi, että he työllistyvät muita heikommin. En ole varma -vastauksia tuli 40%:lta, ja 7% vastaajista oli sitä mieltä, että erityistä tukea tarvitsevat henkilöt työllistyvät yhtä hyvin kuin muutkin.

Kun kysyttiin mitkä tekijät vaikuttavat erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työllistymiseen, tuli vastauksissa esiin paljon yhteneväisyyksiä. Esteiksi nähtiin sopivan vaativan ja kiinnostavan työpaikan löytyminen, työnhaun haasteet sekä yleiset arjen haasteet

“Jos opiskelija on ujo ja arka ja hänellä on haasteita opinnoissa, työllistyminen on vaikeaa, mt-ongelmat ja elämänhallinnan haasteet vaikeuttavat työllistymistä. Voisi sanoa, että työelämätaidot pitäisi hallita. Toisaalta esim. Liikuntavamma ei välttämättä vaikuta lainkaan työllistymiseen. Nämä ovat yksilöllisiä asioita, ei voi yleistää. Työelämän haastavuus nykyään vaikuttaa yleisesti nuorten työllistymiseen, oli erityisen tuen tarvetta tai ei.”

Työelämän näkökulmasta pohdittiin työelämän kovia vaatimuksia, hektisyyttä sekä puutteellisia tietoja erityisen tuen tarpeista ja esimerkiksi kaikista työllistymisen tuista, joihin työnantajilla on oikeus. Valitettavasti vastauksissa edelleenkin nousi esiin myös yhteiskunnan yleinen asenneilmasto ja työnantajien ennakkoluulot erilaisuutta kohtaan.

Työllistymistä edistävinä toimenpiteinä vastaajat toivat esiin useita tapoja tukea ja ohjata opiskelijaa opiskeluaikana. Koulutussopimusjaksojen ja niiden ohjauksen nähtiin olevan keskeisessä roolissa myös myöhempää työllistymistä silmällä pitäen. Tiivis ja vuorovaikutteinen yhteistyö koulutussopimusjaksojen työpaikkojen kanssa, nähtiin kantavan hedelmää ja edistävän opiskelijan työllistymismahdollisuuksia.

5.5. Verkostot

Erityisen tukeen liittyvän yhteistyön osalta, vastaajat kokivat, että tarvitsisivat lisää tietoa verkostosta, jota voitaisiin työssä käyttää. Nämä toimijat (alla oleva kuvio).

Vastauksesta kävi ilmi, että tietoa tarvittiin melko lailla tasaisesti monista eri palveluista.

Moniammatillisen yhteistyön merkitys korostuu siten tässäkin kysymyksessä.

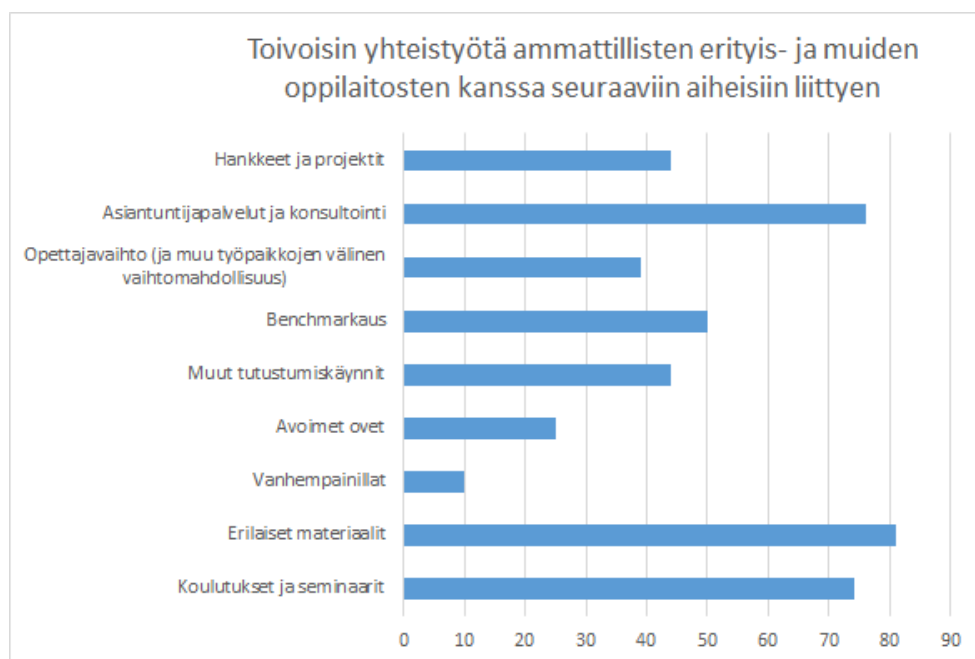
Kysyttäessä missä verkostoissa henkilöstö tällä hetkellä toimii, kävi kuitenkin hyvin ilmi, että yhteistyö eri sidosryhmiin on jo nyt monialaista ja monipuolista koulutusalaista ja tehtävänkuvastakin toki riippuen.

6 YHTEISTYÖ AMMATILLISTEN ERITYISOPPILAITOSTEN JA YLEISTEN AMMATILLISTEN OPPILAITOSTEN KESKEN

6.1. Yhteistyö

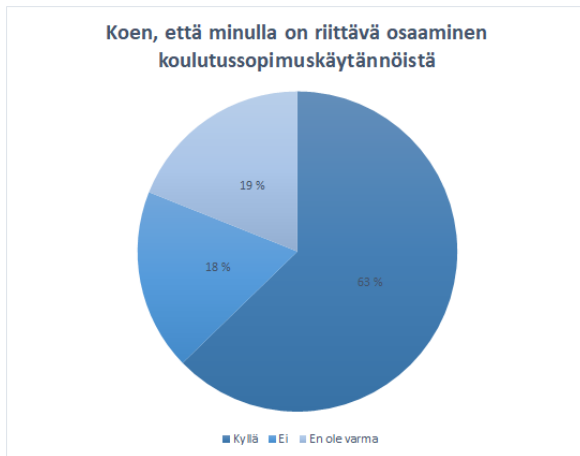
Yhtenä TYRSKY-hankkeen ja sitä myötä tämän kyselynkin tavoitteena on lisätä ja tiivistää Pirkanmaan alueen ammatillisten oppilaitosten välistä yhteistyötä ja syventää verkostoa ekosysteemiksi. Vastaajat kokivat hyödylliseksi lisätä yhteistyötä moniin eri aiheisiin liittyen. Eniten kannatusta yhteistyömuodoiksi saivat asiantuntijapalvelut, erilaiset materiaalit sekä koulutukset ja seminaarit.

Kyselyn välittömänä tavoitteena onkin vuorovaikutuksen lisääntyminen yleisten ammatillisten oppilaitosten ja erityisammattioppilaitosten välillä. Tätä tavoitetta tukeakseen Aitoon koulutuskeskus, Kiipula ja Luovi tulevat tarjoamaan teemoittaisia koulutuksia erityiseen tukeen liittyen yleisten ammatillisten oppilaitosten ohjaus- ja opetushenkilöstölle.

6.2. Koulutussopimus- ja oppisopimuskäytännöt

Ammatillisen koulutuksen koulutussopimus- ja oppisopimusjakso pyritään räätälöimään sekä opiskelijoiden että työnantajien toiveisiin ja tarpeisiin entistä paremmin. Kyselyyn vastaajilla oli hyvin vaihteleva kokemus ja osaaminen koulutussopimus- ja oppisopimusjaksojen käytäntöihin liittyen. Erityistä tukea tarvitsevien koulutussopimusjaksojen suunnitteluun ja onnistuneeseen toteutukseen kaivataan lisäpanostusta.

29 % vastaajien työtehtäviin eivät kuuluneet oppisopimus- ja koulutusopimuskäytännöiden etsiminen. Kyselyssä kysyttiin kokevatko vastaajat, että heillä on riittävä osaaminen koulutusopimuskäytännöistä ja oppisopimuskäytännöistä. 63 % vastaajista koki, että heillä on riittävä osaaminen koulutusopimuskäytännöistä ja 49 % koki, että he omaavat riittävän osaamisen oppisopimuskäytännöistä. Osaamisen kehittäminen tälläkin saralla olisi hyödyllistä.

7 POHDINTAA JA ESITYKSIÄ JATKOTOIMENPITEIKSI

Ammatillisella koulutuksella on suomalaisessa koulutusjärjestelmässä pitkät perinteet. Samoin tukea tarvitsevien opiskelijoiden erityinen tuki on ainakin käsitteenä useimmille tuttua. Ammatillisen koulutuksen reformin 2018 myötä ohjauksen termi nousi vahvemmin estradille, tukemaan opetusta ammatillisessa koulutuksessa. Vaikka ohjaus itsessään ei ole uusi käsite, ammatillisessa koulutuksessa ei pitäisi sortua olettamaan, että ohjauksen tietotaito on kaikilla olemassa. Samoin kuin pedagogiikassa, on ohjauksessa omat taustateoriaansa, käsitteensä ja toimintamallinsa. Pedagoginen osaaminen ei siis välttämättä ole tae ohjausosaamisesta - niin kuin edellä avatuista kyselyn vastauksista käy ilmi (kohta 4).

Työelämäsiirtymien tukeminen ei ole ainoastaan opiskelijan etu. Oppilaitoksen saama hyöty vaikuttavuusrahoituksen kautta voi kasvaa merkittäväksi, mikäli opiskelijat työllistyvät paremmin, tai vastavuoroisesti eivät työllisty. Lisäksi on huomioitava oppilaitoksen vastuu kestävyysvajeen torjunnassa: lisää työvoimaa, lisää veronmaksajia, parempi elintaso. Ammatillisen koulutuksen rooli on merkittävä yhteiskunnan toimivuuden ylläpitämiseksi, sillä näissä kasvatetaan ja koulutetaan ammattilaisia työelämään. Yhteistyö työelämän kanssa, tukityöllistämisen keinojen tunteminen ja niistä tiedottaminen, sekä opiskelijan (ja työnantajan) ohjaus sekä opintojen aikana, että valmistumisen jälkeen ovat toimivien työelämäsiirtymien ehdoton edellytys. Näin on sekä yleisen että erityisen tuen opiskelijoiden kohdalla.

Kyselyn viimeinen kysymys oli ”muita ajatuksia liittyen erityiseen tukeen”. Tällaisia kommentteja esitettiin:

“(erityinen tuki) On tärkeä asia, mutta sitä ei arvosteta riittävästi. Ei ole riittävästi aikaa paneutua yksittäisen opiskelijan asioihin.”

”Hyvä, että sen tarve on tiedostettu. Olisi tärkeää puuttua juurisyyhin eikä vain auttaa, kun maito on jo kaatunut. Mitkä tekijät aiheuttavat sen, että lähes kaikki opiskelijat tarvitsevat erityistä tukea?”

“Tästä olen puhunut meillä, että tähän tarvittaisiin panoksia. Odottelen.”

“Resursseja lisää, niin hyvä tulee!”

Vastajaat nostivat esiin erityisen tuen arvostuksen puutteen. Resurssien riittämättömyys voinee johtaa siihen, että resurssit johdetaan toimiin, joissa hyöty on nopeammin nähtävissä. Pitkän aikavälin hyödyt

erityisen tuen ja ohjauksen tarjoamisessa näkyvät mahdollisesti vasta vuosien päästä, kun opiskelija on siirtynyt ammatillisesta koulutuksesta eteenpäin.

“On tärkeää lisätä ammatillisten opettajien tietoisuutta erityiseen tukeen liittyen.”

Kyselyyn vastanneet henkilöt olivat jo varsin pitkän työuran tehneitä, joten heidän työuransa aikana ammatillinen koulutus on kokenut useita suuriakin muutoksia. Opiskelijoiden tarpeet nimenomaan erityisen tuen saamiselle ovat kasvaneet. Vuodesta 2004 vuoteen 2018 erityisopetuksen tarpeessa olevien opiskelijoiden lukumäärä on lähes kaksinkertaistunut (Suomen virallinen tilasto 2019). Yllä olevan vastaajan näkemys on siis aiheellinen: tietoa mutta myös välineitä erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden opetukseen ja ohjaukseen tulee kehittää ja jakaa yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa. Tiedon jakaminen on ensiarvoisen tärkeää, ja tässä TYRSKY -hankkeen erityisoppilaitokset ovat Pirkanmaan alueella merkittävässä roolissa.

Toisinaan yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa annettava tuki koettiin riittämättömäksi, ja siten oikeampi kohde joillekin opiskelijoille olisi ammatillinen erityisoppilaitos.

“Osalla oppilaista on niin pahoja mielenterveys- ja päihdeongelmia, että he eivät ole työkykyisiä tai oppimiskykyisiä. Silti he roikkuvat mukana tavallisessa oppilaitoksessa ilman sen erityisempää tukea. Tähän pitää saada muutos.”

Verkostojen toiminta oppilaitosten kesken sekä ekosysteemimäinen, alueellinen vertaisoppiminen tuovat lisäarvoa opiskelijan oikean koulutusalan ja -oppilaitoksen löytämiselle. Ensiarvoisen tärkeää on myös tarjota entistä vahvempaa neuvontaa ja ohjausta ensimmäisen nivelvaiheen opinto-ohjaukseen. Näin on mahdollista vähentää vääriä koulutusala- tai oppilaitosvalintoja. Etenkin vaativaa erityistä tukea tarjoavien ammatillisten erityisoppilaitosten tulee lisätä koulutusneuvontaa pirkanmaalaisille yläkouluoppilaille. Yleisten ammatillisten oppilaitosten sekä ammatillisten erityisoppilaitosten tulee entisestään kehittää ja tehostaa siirtymiä oppilaitosten kesken pyyteettömästi, opiskelijan etu tärkeimpänä toiminnan ohjaajana. Erityisesti siirtymät erityisoppilaitoksesta yleisiin oppilaitoksiin vaativat vielä työstöä. Toisekseen oppilaitosten välisten siirtymien tulee olla mahdollista mieluummin ennemmin kuin myöhemmin: opiskelijaa ei tule ohjata toiseen oppilaitokseen vasta siinä vaiheessa, kun keskeyttäminen on jo tapahtumassa.

TYRSKY-hankkeessa osatoteuttajina toimivat erityisoppilaitokset Aitoon koulutuskeskus, Ammattiopisto Luovi ja Kiipulan ammattiopisto tarjoavat jatkotoimenpiteenä tälle kyselylle koulutuksia yleisten ammatillisten oppilaitosten opetus- ja ohjaushenkilöstöille. Kevästä 2022 alkaen järjestetään webinaareja erialaisiin erityisen tuen teemoihin liittyen. Erityisoppilaitokset tekevät lisäksi

opiskelijaryhmähaastatteluita yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa erityiseen tukeen ja ohjaukseen liittyen. Myös tästä kootaan raportti. Näiden seuraksi kerätään tietoa työnantajilta, yhteistyössä PAEKin kanssa, erityiseen tukeen liittyvien palveluiden osalta.

Näiden kehittämisehdotusten taustalla ovat raportin koostajat. Raportti on julkinen, ja toteutettu Työelämän rajapinta koulutuksen kehittämisen ytimessä -TYRSKY -ESR-hankkeessa.

8 LÄHTEET

e-Perusteet 2021. Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa. Saatavilla:

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/opas/4426603/tekstikappale/4512362>. Viitattu: 6.8.2021.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.

Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen 2021. Erityisopetus. Saatavilla: <https://vipunen.fi/fi-fi/ammattillinen/Sivut/Erityisopetus.aspx>. Viitattu: 4.8.2021.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021. Ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanon tilasta kaksi raporttia. Saatavilla: <https://minedu.fi/-/ammattillisen-koulutuksen-reformin-toimeenpanon-tilasta-kaksi-raporttia>. Viitattu: 9.8.2021.

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2019: Erityisopetus [verkkajulkaisu]. ISSN=1799-1595. 2019, Liitetaulukko 10. Ammatillisen koulutuksen erityisopiskelijat erityisopetuksen toteutuspaikan mukaan 2004–2018 . Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/erop/2019/erop_2019_2020-06-05_tau_010_fi.html. Viitattu: 16.8.2021.

